

**ПІВДЕННОУКРАЇНСЬКИЙ
МЕДИЧНИЙ
НАУКОВИЙ ЖУРНАЛ**

Науковий журнал

24 (24) вересень 2019

Одеса
2019

Дзевульська І. В.

доктор медичних наук, професор,
професор кафедри анатомії людини
Національного медичного університету
імені О. О. Богомольця

Маліков О. В.

кандидат медичних наук, доцент,
доцент кафедри анатомії людини
Національного медичного університету
імені О. О. Богомольця

БАТЬКО КИЇВСЬКОЇ ШКОЛИ АНАТОМІВ ОЛЕКСАНДР ПЕТРОВИЧ ВАЛЬТЕР

Анотація: О.П. Вальтер справедливо названий серед колег та студентів того часу батьком київської школи анатомів, – один з першопрохідців початкового шляху історичного становлення Київського університету. Детальний опис і функціональне вивчення анатомічних фактів, критицизм і особливий інтерес до досліджень – такі напрямки і особливості науково-дослідницької роботи кафедри анатомії за часів керування нею професором Вальтером.

Аннотация: А.П. Вальтер справедливо именуемый среди коллег и студентов того времени отцом киевской школы анатомов, – один из первоходцев начального пути исторического становления Киевского университета. Детальное описание и функциональное изучение анатомических фактов, критицизм и особенный интерес к исследованиям – такие направления и особенности научно-исследовательской работы кафедры анатомии во времена её заведования профессором Вальтером.

Summary: A.P. Walter rightly called among colleagues and students of that time the father of the Kiev school of anatomists, is one of the pioneers of the initial path of the historical formation of Kiev University. A detailed description and functional study of the anatomical facts, criticism and a special interest in research are such areas and features of the research work of the Department of Anatomy during its management by Professor Walter.

Під час навчання у Дерптському університеті (спочатку на філософському факультеті, потім на медичному) Олександр Вальтеру (рис. 1) поталанило відвідувати лекції анатома Е. Біддера, фізіолога А. Фолькмана та М.І. Пирогова, який на той час мешкав у м. Тарту. О.П. Вальтер відчув на собі вплив Пироговим пристрасної захопленості наукою і згодом отримав його рекомендації щодо завідування кафедрою анатомії в Київському університеті в 1843 році [3; 4].

Після закінчення навчання на медичному факультеті університету, О.П. Вальтер виїжджає за кордон і займається вдосконаленням своїх знань спочатку у м. Берліні у видатного анатома та фізіолога Йоганна Мюллера, а потім у м. Відені – у Патрубана, Берреса та Рокитанського. Після знайомства з європейськими державами молодий лікар прибув до Петербургу, де доволі швидко завоював авторитет як здібний вчений. Попри недовге перебування у петербурзі,

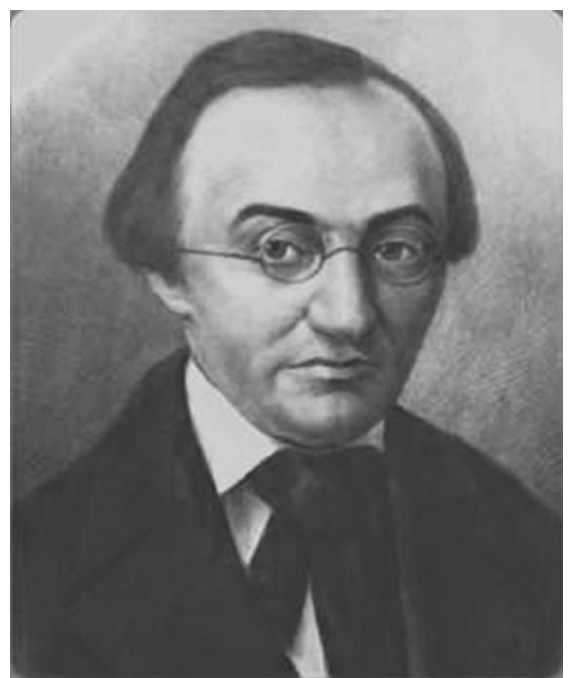

Рис.1

(рис. 2).

Рис.2

Вальтер встиг зарекомендувати себе з кращого боку в середовищі відомих лікарів того часу. Отже, в 1843 році за рекомендацією М.І. Пирогова, І.Т. Спаського, К.М. Бера, П.А. Загорського та лейб-медика імператриці Олександри Федорівни М.А. Маркуса Олександр Вальтер посідає місце ад'юнкт-професора на кафедрі фізіологічної анатомії та мікроскопії медичного факультету

Кафедрою він керував до 1868 року, тобто впродовж 33 років [1, 6].

Під час роботи на кафедрі професора Вальтера Віленська анатомічна колекція, доставлена в 1841 році за наказом Миколи I до Київського університету після закриття Медико-хірургічної академії у Вільні, була поповнена багатьма чудовими препаратами, виготовленими професором Вальтером власноруч, а також восковими моделями з ембріології, скелетами та колекцією черепів [5].

Рис.3

Київського університету св. Володимира. Через рік вчений стає завідувачем кафедри, одночасно керуючи анатомічним театром у цьому ж закладі

Своє ім'я в історії вітчизняної анатомії та фізіології О.П. Вальтер назавжди закарбував завдяки написанню унікальної праці під назвою «Курс анатомії людського тіла», що суттєво відрізнялася від подібних наукових праць його попередників. Головна відмінність полягала у тому, що автор знайомив читача із значною кількістю фізіологічних даних про організм людини [7]. Праця Олександра Петровича отримала заслужене визнання молоді, яка мала відтоді цінне видання з анатомії. Друге її видання (1855) було відмічене премією П.А. Загорського.

Про неї Вальтер писав: «Коли я, кілька років тому, написав перше видання цього курсу анатомії, тоді я розраховував переважно на схвалення молоді, яка навчається: ці мої сподівання справдилися. Виявилося конче необхідним написати друге видання. Я його виправив і зробив сучасним по можливості... Радіючи з мого успіху серед молоді, я не знайшов подібного у деяких критиків. У цьому винен

подекуди я сам, а в деякій мірі через те, що важко догоджати спеціалістам; ось чому я вирішив сказати кілька слів про положення мого викладу науки тепер, про причини того, чому саме я вибрав певний спосіб при складанні мого курсу.

Анатомія перебуває у процес певного перевороту. Автори анатомії повинні зайняти певний напрямок, нейтральний стан для них не можливий. Суто описова анатомія людини віджила свій час. Тепер уже немає бездарних педагогів, які можуть ціле життя провести у дослідженні... Я вивчаю анатомію живого, а не мертвого тіла, я бажав би бути фізіологом у розумінні нової фізіологічної школи. Такі твори я, однак, написати не міг, бо не вистачило б мого життя, щоб вирішити всі питання, які вимагають дослідження при виданні подібної книги... Слід ознайомити студентів з предметом, дати можливість вивчити справу наочно. Я хотів писати твір, керуючись яким студент міг би на препаратах вивчити будову тіла людини, звертаючи увагу на те, що йому, як майбутньому лікарю, буде необхідно. Наші лікарі повинні в університеті набувати не лише практичної рутини, але по можливості ґрунтовної наукової освіти... Також скрізь, де я тільки міг, я користувався термінологією професора Пирогова, вважаючи її за найкращу при пануючому в нашій літературі хаосі щодо анатомічної термінології. Але я пишу про багато які речі, про які Пирогов не написав жодного рядка. В моїй книзі є правила того, як відшукати будь-який орган, і це відрізняється від того, як препарувати» [5; 7].

Наслідуючи прикладу свого видатного вчителя Миколи Пирогова, в якому Вальтер завжди бачив топографоанатома та вченого, він вважав, що його книга в невдовзі стане вступом до анатомії, аніж курсом. Він вважав, що за допомогою його твору, студент на трупах та препаратах повинен вивчати будову людського тіла, звертаючи увагу, передусім, на ті особливості, які в першу чергу необхідно знати майбутньому лікарю. Адже тільки той студент, який після закінчення медичного факультету здобуває фізіологічну освіту, адаптовану до практичного напрямку в анатомії, стане повноцінним учасником легіону борців за здоров'я народу. Пророчими можна вважати слова О.П. Вальтера про те, що в недалекому майбутньому медичні праці дозволять друкувати лише у тому випадку, коли в них не будуть простежуватися суперечності в анатомії та фізіології.

Низка робіт О. Вальтера була присвячена питанням теплоутворення та теплорегуляції в організмі. Вперше він провів наукове спостереження щодо впливу холоду на організм людини в 1862 році у Києві, на другому з'їзді природодослідників, де виступив з лекцією «Попередні дослідження дії холоду на тваринний організм». У своєму докладі Вальтер відмітив: «... Із спостережень, що виконувалися на кроликах, було виявлено: якщо знизити температуру тіла тварини до +20°C, то воно переходить у стан, при якому, хоча й існують мимовільні рухи, рефлекси та свідоме чуття, проте воно стає абсолютно розслабленим, лежить майже нерухомо, дихання слабке, скорочення серця сповільнені; якщо температура навколишнього середовища нижче, то тварина, залишена наодинці, продовжує охолоджуватися і вмирає...».

Отже, у науковій анатомії О.П. Вальтер прагнув бути морфологом фізіологічного профілю. Не дивно, що йому довірили курс лекцій з фізіології в Київському університеті, хоча на той час кафедра анатомії та кафедра фізіології існували відокремлено. Як блискучий експериментатор, він уперше довів наявність в нервах судиннозвужуючих нервових волокон у роботі «Про значення чутливих гілок сідничого нерва жаби» (1843).

Віддавши майже тридцять років своєї професійної діяльності Київському університету, у стінах якого Олександр Вальтер став організатором і директором анатомічного театру та кафедри нормальної анатомії медичного факультету, у 1874 році він за сімейними обставинами був змушений залишити вже рідний для нього Київ та рушити до м. Варшави, де його було призначено медичним інспектором варшавських громадянських лікарень. У Польщі Вальтер продовжує випуск першого українського медичного журналу «Сучасна медицина», заснованого ним у Києві 1860 року. Комплектування цілком лежало на його плечах. Журнал мав величезний авторитет. Переважна більшість передплатників журналу були спеціалістами з Європи та Росії. Журнал пропагував фізіологічний напрямок в медицині, критикував стан медикосанітарної справи Росії того часу, піднімав питання перебудови вищої школи та інше [2].

Противник описової анатомії Олександр Петрович Вальтер казав: «Я вивчаю анатомію живого, а не мертвого тіла, я хотів би бути фізіологом в сенсі нової

фізіологічної школи». У цьому пориві він виразив заповіти свого улюбленого вчителя М.І. Пирогова, в особі якого він завжди бачив «першого в усі часи анатома і вченого», так він не переставав казати протягом усього свого життя.

У своєму заповіті Вальтер написав: «Бажаю бути похованим поруч із рідним Київським університетом». Згідно його волі, Олександр Петрович був похований у Києві на Байковому кладовищі (рис. 3).

ЛІТЕРАТУРА:

1. Аронов Г.Ю., Пелешук А.П. Легенди і бувальщина київської медицини (люди, факти, події, документи). – К.: Століття, 2001. – С. 9–12.
2. Букін Ю.В. Професор фізіологічної анатомії О.П. Вальтер // Медичний журнал. – 1954. – № 24. – С. 107–111.
3. Визначні імена у світовій медицині / Ред. О.А. Грандо. – К.: «Тріумф», 2001. – С. 66.
4. Грандо О.А. Визначні імена в історії української медицини. – К.: «Тріумф», 1997. – С. 130.
5. М.С. Спиров. Київська анатомічна школа. – К.: «Здоров'я», 1965. – С. 12–17.
6. 160 років Національному медичному університету / Є.Г. Гончарук, А.О. Андрущук, І.І. Бобрик та інші. – К.: Століття, 2001. – С. 8–12.
7. www.health-ua.com/articles/3720.html (Маринжа Л. А.П. Вальтер – отец киевской анатомической школы // Медицинская газета «Здоровье Украины». – 2009. – № 10. – С. 72.